

הקיפאון התקציבי- הסכנה הגדולה של הבחירות

אלחנן נועם

מערכות הבחירות בישראל מהוות מזה שנים רבות כר פורה לרעיונות סוריאליסטיים, להמצאות מפוקפקות ומדיניות חסרת אחריות והרסנית. אבל הבחירות הנוכחיות יוצרות סכנה של ממש.

בעבר, משנות ה-80 ואילך, נוצרה בארץ נורמה מעוותת שלפיה בחודשים שלפני הבחירות התנהלה "כלכלת בחירות"- וכך כל הפעילות הממשלתית הורחבה כדי להיטיב עם הציבור, ואילו בחודשים שאחרי הבחירות הציבור חטף "גזרות" - תקציבים קוצצו ושירותים והשקעות ממשלתיות צומצמו ובוטלו.

במקביל השתרשה ברוב התקשורת תפיסה, שהיא מעוותת חברתית ושגויה כלכלית, לפיה הבעיה נמצאת בשלב ההרחבה התקציבית וה"בזבוז" שלפני הבחירות- ולא בצמצום התקציבי שמגיע אחריהן.

המצב השתנה מאז. ארבע ממשלות נפלו בגלל שלא הצליחו להעביר את תקציב המדינה, מה שהוביל לארבע שנות בחירות – 2002, 2009, 2013 ו-2015- שבהן משרדי הממשלה קיבלו תקציב שהיווה 1/12 מתקציב השנה הקודמת. זאת, ללא התחשבות בגידול האוכלוסייה, העלאות שכר ופרויקטים מיוחדים. המדינה הוכנסה למחנק תקציבי קיצוני, גם לפני הבחירות וגם אחריהן, וזאת, אחרי שנים ארוכות שבהן התקציבים ממילא צומצמו וקוצצו.

מחנק תקציבי הוא חד משמעית רע לכלכלה. אמנם מדיניות מופקרת שתיצור גירעון ענק תזיק למשק, אבל מדיניות כזאת אינה נהוגה בישראל. הגירעון התקציבי בשני העשורים האחרונים נע בין 0% ל-5%. וכשבודקים את גובה הגירעון בשנה כלשהי, וגובה הצמיחה בשנה שאחריה, מגלים שאחרי שנה של גירעון גבוה הופיעה שנת צמיחה מואצת.

הגירעון ב-2003 עמד על 5% אבל המשק דווקא עבר מצמיחה שלילית ב-2002 לצמיחה חיובית של 1.5% ב-2003 ולצמיחה של 5% ב-2004. שנת 2007 הסתיימה בלא גירעון, אבל הצמיחה ירדה מ-6% ב-2007, ל-4% ב-2008.

בשנת 2009- שהייתה שנת בחירות- הגירעון זינק ל-5%, אבל הצמיחה עלתה מ-1.1% ב-2009 ל-5% ב-2010. עוד שנת בחירות, הסתיימה בגירעון בינוני של 3.15%. שנת 2014 החלה בצמיחה של 3.2% בשיעור שנתי ברבעון הראשון ירדה ל- 2.2% ברבעון השני, וגלשה לצמיחה שלילית של 0.4% ברבעון השלישי.

הנתונים מראים: תקציב רחב תורם לצמיחה ולא להיפך. הסיבות לא השתנו מאז שג'ון מיינרד קיינס גילה אותן: הממשלה היא היזם, בעל ההון והמשקיע הגדול במשק; כשהממשלה משקיעה, סוללת כבישים ומסילות, מפתחת תשתיות אנרגיה ותקשורת, בונה מבנים, בתי ספר ובתי חולים, יישובים ושכונות, מעניקה אשראי לתעשיינים ורוכשת מהם ציוד - השוק נעשה יצרני ואקטיבי יותר - ולהיפך. השקעות ממשלתיות וצמיחה מגדילים את ההכנסות ממסים, מה שמאפשר לצמצם את הגירעון בלי לפגוע בהשקעות. זאת, כמובן, בנוסף לתועלת הטכנית, החברתית והביטחונית של ההשקעות עצמן.

כל זה קורה פחות ופחות בשנים האחרונות. הממשלה קיצצה תקציבים וביטלה פעילות- המשק קפא על שמריו וכעת הוא עלול להיקלע למיתון. היזמים, התעשיינים והספקים עוצרים השקעות, נכנסים לכוננות ספיגה ומפטרים עובדים, כוח הקנייה יורד והפעילות הכלכלית מצטמצמת.

מדוע, אם כן, ממשלות ממשיכות לקצץ תקציבים ואף לנופף בכך, בעיקר אחרי בחירות - כשהן כבר אינן מנסות "להיטיב עם העם"? מתוך אידיאולוגיה, וגם כדי לסייע לגופים שונים.

צריך לומר את האמת: לא לכולם יש אינטרס בהרחבה תקציבית ובצמיחה. גופים מונופוליסטיים גדולים, קבוצות שליטה שנהנות מאשראי נדיב ורומסות חברות חסרות אשראי, גופים שמעניקים שירותי שמירה, בריאות וחינוך פרטיים המתחרים בממשלה, וגופים שמתקיימים מהלוואת כספים לציבור- זקוקים לממשלה חלשה שתשקיע כמה שפחות. ומדובר בגופים בעלי עוצמה פוליטית גדולה, שהממשלה מחויבת להם.

קיצוץ, דיכוי כלכלי ומיתון הם תמיד רעים, לכלכלה ולחברה, אך כיום הם מהווים סכנה של ממש. משקי הבית בישראל נטלו השנה משכנתאות שיא בהיקף של 51 מיליארד שקלים, שמצטרפים לסכומים דמיוניים שנלקחו בשנים הקודמות. הבנקים מרוויחים, כאמור, מהתייקרות הדירות, מגידול המשכנתאות וגם מהקושי של המשפחות להחזיר אותן, שמאלץ אותן ליטול הלוואות נוספות ולהגדיל את המינוס. עד לגבול מסוים- הגבול שבו הלקוחות פשוט לא יוכלו להחזיר את הכסף. אם הגבול הזה ייחצה, חלילה, המשק ייקלע לסכנה גדולה.

את הסכנה הזאת אפשר עדיין למנוע- אם שר האוצר הבא, יהיה מי שיהיה, יחליט לוותר על ריטואל הקיצוצים וה"גזירות" שלאחר הבחירות, ויעשה בדיוק ההיפך: ירחיב את הפעילות הכלכלית ויזריק כסף למשק. ממילא זה מה שכל המפלגות מבטיחות כיום לעשות. אז אולי פעם אחת, לשם שינוי, גם תקיימו.

הכותב הוא מייסד קרן איתן להשקעה בחברות צומחות